

შედგება თუ არა პრემიერა?

ავთო ჯოსაძე

4 იანვრის არჩევნების შემდეგ გამართულ სახელდახელო პრესკონფერენციაზე ახლადარჩეულმა პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა მთელი მსოფლიოს გასაგონად განაცხადა, რომ ახლო მომავალში ქვეყანას ძლიერ პრეზიდენტთან ერთად ძლიერი პრემიერი (ზურაბ ჟვანიას სახით) და ძლიერი პარლამენტიც ეყოლებაო.

განცხადება, რბილად რომ ვთქვათ, დამაფიქრებელია.

სააკაშვილის ამ განცხადების მიზანი ალბათ მსმენელისათვის იმის ჩაგონებაა, რომ ამ გზით სახელმწიფო გაძლიერდება და წესრიგი დამყარდება, - აბა, უსუსური პარლამენტი, ან სუსტი პრემიერი, მით უმეტეს სუსტი პრეზიდენტი, ვის რაში სჭირდება, განსაკუთრებით ვარდების ბრწყინვალე რევოლუციის შემდეგ, - მაგრამ ვეჭვობ, პრეზიდენტის ამ განცხადებას აღსრულება ეწეროს. ძლიერი პრეზიდენტი გამორიცხავს ძლიერ პრემიერს და პირიქით: ძლიერი პრემიერი – ძლიერ პრეზიდენტს.

მაშინ რატომ გახდა საჭირო ასეთი თავბრუდამხვევი განცხადება? პოპულისტურს და პროპაგანდისტულს მას ვერ დავარქმევთ, თუნდაც იმიტომ, რომ პროპაგანდისტულ განცხადებებს უფრო არჩევნების წინ აკეთებენ და არა არჩევნების შემდეგ. აშკარაა, ლიდერთა სამეული შეთანხმებულია და მტკიცედ აქვთ განზრახული ცვლილებები შეიტანონ კონსტიტუციაში. საკითხი კი უადრესად საპასუხიმგებლოა.

დავაკვირდეთ ჩვენი ქვეყნის ინსტიტუციონალური მოწყობის დინამიკას. რა სისტემა აღარ მოვსინჯეთ ამ ცამეტი წლის განმავლობაში?! თავდაპირველად *საპარლამენტო რესპუბლიკა*, თავისი პრემიერ-მინისტრის პოსტით, მალე მას *პრეზიდენტის ინსტიტუტიც* ზედ დაეურთეთ და სწორედ ამ ორი ფიგურის: პრეზიდენტ გამსახურდიას და პრემიერ სიგუას გარშემო დარაზმულმა ადამიანებმა გააჩაღეს სამოქალაქო კონფლიქტი, რაც სახელმწიფო გადატრიალებით დამთავრდა. შემდეგ - სამხედრო საბჭო, სახელმწიფო საბჭო; 1992 წლის 11 ოქტომბრიდან *ისევ საპარლამენტო რესპუბლიკა* - ოღონდ საერთო-სახალხო კენჭისყრით არჩეული თავმჯდომარით, რომელმაც მალე „სახელმწიფო მეთაურის“ ტიტული და უფლებამოსილებები მიიკერა; ეს საპრეზიდენტო მმართველობის აღდგენისკენ გადადგმული ნაბიჯი იყო; 1995 წლიდან დღემდე კი ისევ *საპრეზიდენტო მმართველობა* გვაქვს; დაპირებული პრემიერის ინსტიტუტის შემოტანით უკვე მესამედ მივდივართ იმავე მოჯადოებულ წრეზე!!!

საპარლამენტო მოდელიდან საპრეზიდენტო მმართველობისაკენ მთელი ეს წინაუქმო სრბოლა და ორომტრიალი რევოლუციების და სახელმწიფო გადატრიალებების ფონზე მიმდინარეობდა, რასაც თან ეთნოპოლიტიკური და სამხედრო კონფლიქტებიც ახლდა; ამ ხნის განმავლობაში არც კრიმინალურ და შეიარაღებულ დაჯგუფებათა თარეში, ფრთაგაშლილი კორუფცია, მასობრივი ემიგრაცია და სხვა სოციალური უბედურება დაგვკლდება...

პოლიტიკური სისტემის გახშირებული მონაცვლეობა ერთი მხრივ თვითონ აპროვოცირებდა ქაოსს და უწყესრიგობას, მეორეს მხრივ ის

გამოსავლის პოვნის სასოწარკვეთილ მცდელობადაც შეგვიძლია შევაფასოთ. მიხეილ სააკაშვილის ზემოსხენებული განცხადება ვითარებიდან გამომდომის კიდევ ერთი ცდა და მორიგი გაბრძოლებაა; უკვე შეძენილი გამოცდილება კი გვიჩვენებს, რომ ამ წაჯექ-უკუჯექობით საქმის არსი არ იცვლება. მაინც რატომ?

რატომ და იმიტომ, რომ პოლიტიკურ სცენაზე მხოლოდ მსხვილი ფიგურების შემოყვანით და მსხვილი პოსტების დაწესებით არანაირი სასიკეთო შედეგი არ მიიღწევა, თუ ამავე დროს სხვა უაღრესად მნიშვნელოვანი კომპონენტებიც არ იქნა გათვალისწინებული:

პირველ რიგში გასარკვევია, როგორი იქნება სახელმწიფოს მართვის მეთოდოლოგია, და აწევა თუ არა სამეულის სამუშაო მაგიდებზე სახელისუფლო შტოების ურთიერთქმედების დეტალურად დამუშავებული სქემები?

უაღრესად მნიშვნელოვანია, როგორ მიემართება ჩაფიქრებული მოდელი ადგილობრივი მმართველობის და ტერიტორიული მოწყობის სისტემას?

სახელმწიფოსა და საზოგადოების ურთიერთქმედების რა მექანიზმებია ჩადებული შემოთავაზებულ მოდელში?

როგორი იქნება ხელისუფლების შტოებში პოლიტიკურ პარტიათა განლაგება? და სხვა.

ერთი სიტყვით, *ქვეყნის პოლიტიკური მოწყობის მოდელი სისტემურ მთლიანობაში უნდა ითვალისწინებდეს ყველა ამ და სხვა აუცილებელ კომპონენტს*. კონკრეტული უფლებამოსილებები და სქემები სწორედ ამ კომპონენტების შეხამებით უნდა ისაზღვრებოდეს. ასეთ რამ კი აქამდე არ გაკეთებულა. მეტიც, ასეთი მიდგომა თვით კონსტიტუციის მიერ იზღუდება. კონსტიტუციის მე-2 მუხლის თანახმად ტერიტორიული მოწყობა ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე იურისდიქციის სრული აღდგენის შემდეგ უნდა განისაზღვროს. კი მაგრამ, მანამდე?

მანამდე გვერდები არ აგიდგათო! - ფიქრობდა ალბათ ყოფილი პრეზიდენტი.

ზემოთჩამოთვლილი აუცილებელი კომპონენტების გარეშე იმაზე მსჯელობა, რას გვარგებს ესა თუ ის პოლიტიკური მოდელი, ფუჭია და იმ უშედეგო კამათს ემსგავსება, ფეხბურთის ქომაგებს შორის რომ იმართებოდა: რომელი სათამაშო სისტემა სჯობია: ძველი, ბრიტანული 4-3-3, თუ ახალი, პოლანდიური 4-4-2? – გააჩნია სხვა მონაცემებს, - შემსრულებლებს ამ შემთხვევაში.

ისე, თავისთავად, შემსრულებლების და სხვა უმნიშვნელოვანესი კომპონენტების გარეშე, თავისი უპირატესობები საპარლამენტო მოდელსაც გააჩნია (პრემიერის ინსტიტუტს) და საპრეზიდენტოსაც. სწორედ ამ წმინდა თეორიული, იდეალური მიდგომის საფუძველზე მიიჩნევს ბევრი ექსპერტი, რომ ავტორიტარიზმიდან დემოკრატიისაკენ გარდამავალი ქვეყნებისათვის საპარლამენტო მმართველობა უფრო უპრიანია, მაგრამ ჩვენი დღევანდელი რეალობა იდეალური არჩევანის უფლებას აღარ გვითვლებს, ჩვენთან საპრეზიდენტო მმართველობა, ან უფრო ზუსტად, მმართველობის ამერიკულთან მიახლოებული მოდელი უკვე დამკვიდრებულია და საჭიროა არა მისი მორიგი უკუგდება, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ სრულყოფა, იმავე ამერიკულ მოდელთან კიდევ უფრო მიახლოება.

თუ რაიმე ნაკლი აქვს არსებულ სისტემას, ეს უპირველეს ყოვლისა არის არა პრემიერ მინისტრის ინსტიტუტის, არამედ *დამოუკიდებელი სასამართლო ხელისუფლების* არარსებობა. ამერიკული მოდელი ძლიერ, ანუ ფართო უფლებამოსილებების მქონე პრეზიდენტს და ასევე ძლიერ პარლამენტსაც გულისხმობს. ეს ორი ძლიერი ინსტიტუტი კი მესამემ, სასამართლო სისტემამ უნდა გააწონასწოროს.

4 იანვრის არჩევნებში ხალხმა სრული ნდობა გამოუცხადა მიხეილ სააკაშვილს, ანუ პრეზიდენტს და ეს იმ იმედით, რომ ის მინიჭებულ უფლებამოსილებებს შევარდნაძის მსგავსად ქვეყნის ინტერესების საზიანოდ კი არა - სასარგებლოდ გამოიყენებს. დიახ, არსებულ სისტემაში პრეზიდენტმა შეიძლება ბოროტად გამოიყენოს მინიჭებული უფლებები და ამ გადაცდომისაგან მას პიროვნული ღირსებები ვერ დააზღვევს: „ყოველგვარი ძალაუფლება გამრყენელია“ და იმიტომ; მაგრამ ამის გამო პრეზიდენტს უფლებები კი არ უნდა შეეკუცოს, არამედ მისი მუდმივი კონტროლი და დაბალანსება უნდა გახდეს შესაძლებელი. ჩვენთან დამკვიდრებულ მოდელში პარლამენტი რამდენადმე აწონასწორებს პრეზიდენტის ძალაუფლებას, მაგრამ დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემის არსებობა მაინც სრულიად აუცილებელია.

სულ სხვა ვითარებას შექმნის პრემიერის პოსტის შემოტანა. ეს გადაწყვეტილება სახელისუფლო შტოებს შორის არსებულ მყიფე ბალანსს პარლამენტის სასარგებლოდ დაარღვევს და, ამას გარდა, სადღეისოდ მოქმედ სისტემაზე პრემიერის პოსტის დამატება მოდელს ერთიან სახეს დაუკარგავს და ეკლექტურს გახდის; დომხალი ისედაც არ გვაკლდა.

უადრესად პრობლემურია აგრეთვე სახელისუფლო შტოების „პირადი შემადგენლობის“ საკითხიც; ვინ, რომელი პოლიტიკური პარტია მოიპოვებს უმრავლესობას პარლამენტში?

ამერიკაში ჩვეულებრივი ამბავია ერთი მხრივ რესპუბლიკელი პრეზიდენტის და მეორე მხრივ დემოკრატებისაგან შემდგარი პარლამენტის (ან პირიქით) თანამშრომლობა. ამერიკელების მაღალი პოლიტიკური კულტურა სახელისუფლო შტოების კონკურენტული პარტიებით დაკომპლექტებას არამცთუ რაიმე ნიშნით პრობლემატურს, არამედ მიმზიდველსაც კი ხდის, - კონკურენტები იქ თანამშრომლობენ კიდევ. მაგრამ ჩვენი მოქალაქეობრივი კულტურის პირობებში, თუ პრეზიდენტს პარლამენტში თანაპარტიელთა უმრავლესობა არ ეყოლა, გადაუღახავ პრობლემებს გადააწყდება და პარლამენტი გადაწყვეტილებების წამდაუწუმ დაბლოკვის ანდა ძალაუფლებისთვის გაუთავებელი ბრძოლის არენად გადაიქცევა. ეს მით უფრო ასე იქნება არათანაპარტიელი პრემიერის ქოლგის ქვეშ შეყუჟული სადეპუტატო კორპუსის არსებობისას.

პრემიერის აღთქმული ინსტიტუტის შემოტანით ჩვენ ქვეყანას სერბეთის შეცდომის გამეორების საფრთხე ემუქრება. იქ პრემიერი და პრეზიდენტი ერთმანეთს დაუპირისპირდა, რაც სერბეთში დემოკრატიის მშენებლობის პროცესის კრახით დამთავრდა. კარგი იქნება, თუ ჩვენი ხელისუფლება გაიხსენებს: ჭკვიანი ადამიანები სხვის შეცდომებზე სწავლობენ, ხოლო საკუთარ შეცდომებზე – მხოლოდ სულელები და ამ უსიამოვნო ბრალდების თავიდან აცილების მიზნით გამსახურდი-

სიგუას ტრაგიკულ პრემიერას და სიგუა-შევარდნაძის გაყრის დრამას საკუთარი გამოცდილების შესაძენად აღარ გაიმეორებენ.

ზოგი ალბათ შეგვედგება, ჟვანიას და სააკაშვილის შემთხვევაში საქმე თანამოაზრეებთან გვაქვს და სერბეთის საფრთხე აქ არაფერ შუაშიაო. ჯერ ერთი პოლიტიკურმა სისტემამ ამ ორი ფიგურის მერეც უნდა იმუშაოს და არავითარი გარანტია არ არსებობს, რომ სხვა ორიც მუდამ თანამოაზრე იქნება. გარდა ამისა, თანამოაზრეობა და თუნდაც პირადი მეგობრობა საქმეს არ შევლის, რადგან **ლაპარაკი აქ ძალაუფლების გაყოფაზეა და არა შრომის დანაწილებაზე!!!** როგორც არ უნდა განაწილდეს უფლებები ამ ორ ფიგურას შორის, ქვეყანას მაინც არასრულუფლებიანი (ანუ უფლებრივად არასრულყოფილი) პრეზიდენტი და ასევე არასრულუფლებიანი პრემიერი ეყოლება. **ორი არასრულყოფილების ჯამი კი ერთ სრულყოფილებას როდი უდრის.** ის რომ ორივე პერსონას აშკარად გამოკვეთილი რეფორმატორული ნება აქვს, ბევრს არაფერს ნიშნავს. ჯერ ერთი, ხედვები შეიძლება სხვადასხვა იყოს, და მათი შეჯერება ყოველთვის არ მოხერხდეს, და რაც მთავარია, ძალაუფლებისათვის ბრძოლის კომპონენტი, რაც ასეთ კომბინაციაში გარდაუვალია, ყველაფერს წაახდენს.

რაც არ უნდა შეხმატკბილდნენ ნაციონალები და ბურჟანაძე-დემოკრატები, მათი შემაკავშირებელი პოლიტიკური მოწინააღმდეგის დასუსტების კვალობაზე სულ უფრო რეალური გახდება ამ ორ პოლიტიკურ სუბიექტს შორის კონკურენციის გაღრმავება; გადამეტებული თვითდაჯერებაა იმაზე ფიქრი, რომ თუნდაც ერთ საარჩევნო ბლოკში გაერთიანებული ორი სახელისუფლებო პარტია პარლამენტში უპრობლემოდ ითანამშრომლებს. *ქართული გამოცდილება გვაფრთხილებს, რომ პარლამენტში მოხვედრა პარტიებისთვის უკუნაჩვენებია: პარტიები იშლება პარლამენტში მისვლის მერე და დეპუტატები გადაჯგუფება-გადმოჯგუფების გაუთავებელი პროცესში ებმებიან.* ასე რომ, საეჭვოა ნაციონალების და დემოკრატების რევოლუციულმა ამხანაგობამ დიდხანს გასტანოს. არც იმის დავიწყება გვმართებს, რომ „ნაციონალები“ არ არიან თანაპარტიელები, - სად ზვიადისტები და სად რესპუბლიკელები?! შევარდნაძის რეჟიმმა ისინი შეაკავშირა, მაგრამ შევარდნაძე წარსულს ჩაბარდა და ანტიპოდების ერთად ყოფნა მხოლოდ ინერციით გრძელდება. გაზაფხულზე ყინული გალღვება და ახალ პარლამენტში გადაჯგუფება-გადმოჯგუფების პროცესი დაიწყება. ამასობაში კი პრეზიდენტი და პრემიერი თავ-თავიანთ საპარლამენტო გუნდებს დაეყრდნობიან და პარლამენტიც, ეს მრავალჭირგადანახადი დაწესებულება, რინგს დაემსგავსება.

რა მაღალიც არ უნდა იყოს პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის და ახლანდელი სახელმწიფო მინისტრის, ზურაბ ჟვანიას მოქალაქეობრივი შეგნება და პირადი ღირსებები, გართულება მაინც გარდაუვალი მგონია. გეპყრას პოლიტიკური მართვის რეალური ბერკეტები და ამავე დროს იყო პარტიის ლიდერი, ნიშნავს პერმანენტულად იბრძოლო და იშრომო – და ამაში უზნეო არაფერია – პოლიტიკური მომავლის უზრუნველყოფისათვის: არა პირადი, არამედ პარტიის მომავალი ძალაუფლებისათვის. მაგრამ რომელი პარტიის? პრეზიდენტი და შესაძლო პრემიერი თანაპარტიელები რომ არიან?! ძალაუფლებისათვის ბრძოლის გამძაფრებული კონკურენცია პრემიერის და პრეზიდენტის ყოველდღიურ საქმიანობაშიც კი დაარღვევს თანაფარდობას ქვეყნის

პოლიტიკური ინტერესების სამსახურსა და პარტიის სასარგებლოდ გარჯას შორის. შეიქმნება ვითარება, სადაც პასუხისმგებლობები მეტისმეტად გაბუნდოვნდება.

გაუგებარია, რატომ აჩქარდა პრეზიდენტი? დაპირებული ცვლილების უსარგებლობა იმდენად აშკარაა, რომ ის ამ ნაბიჯზე თითქოს არ უნდა წავიდეს. გამოდის მისი საჯარო განცხადება იძულებითი კომპრომისის ნაყოფი ყოფილა. ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს ხელოვნურად იქმნება თანამდებობა ზურაბ ჟვანიას რევოლუციური დამსახურებისთვის. სახელმწიფო პოსტის პიროვნების თარგზე მოჭრის შევარდნაძისეული პრაქტიკის გაგრძელება სრულიად შეუფერებელია ისეთი მორალური ღირსებების მატარებელი პიროვნებებისათვის, როგორებიც სამეულის წევრებია. იმაზე აღარ ღირს ლაპარაკი, რომ ასეთი გადაწყვეტილება საზოგადოების გაწბილებას და იმედგაცრუებასაც მოიტანს, რაც დიდი ძალისხმევით დაგროვილ ნდობის კაპიტალს ერთბაშად გაანიავენ და ქვეყანაში მორიგ პოლიტიკურ კრიზისს დაუდებს დასაბამს.

ყურად იღებს თუ არა ხელისუფლება ამ შემოფოტებას და გაითვალისწინებს თუ არა მწარე ისტორიულ გამოცდილებას, ამას მალე გავიგებთ, ჯერჯერობით კი ქართულ პოლიტიკურ სცენაზე მორიგი პრემიერა იგეგმება. დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ კომედია ის არ იქნება.

.

24 საათი
17 იანვარი 2004 წელი